

ERDEM'E DAİR

About Erdem

V. Savaş YELOK¹

Özet

Bir milletin düşünce hayatının nasıl bir yol izlediğini gösteren dergiler, aynı zamanda bir ülkedeki ilmi ve kültürel yayın ailesinin de temel taşlarından birisidir. Bu yazıda, milli varlığın ve milli gücün gelişmesinde ve devamında rol oynama iddiasıyla 1984 yılında yayımlanmaya başlayan Erdem dergisinin içeriği ile ilgili değerlendirme yapılarak dergide yayımlanan yazıların mahiyeti hakkında genel manada bilgiler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Erdem dergisi, kültür, Türk kültürü, sosyal bilimler.

Abstract

Journals which are one of the mediums that show how the thought of a nation proceeds are also one of the main elements of the scientific and cultural publications in that country. In this paper, an evaluation has been made on the content of the Erdem journal, which started its publication in 1984 with the claim of playing a role in the development and continuation of national presence and national power, and general information has been given on the content of the articles published in the journal.

Key Words: Erdem journal, culture, Turkish culture, social sciences.

Atatürk Kültür Merkezi, ülkemizdeki bilim ve kültür ailesinin hem bir üyesi hem de Türkiye'nin bilim tarihindeki önemli köşe taşlarından birisi olmak sıfatıyla 2876 sayılı Kanun ile 11.08.1983'te kurulan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumuna bağlı, kamu tüzel kişiliğine sahip dört kurumdan biridir. Merkezin kuruluş amacı “*Millî varlığımızın ve millî gücümüzün devamında ve gelişmesinde, ‘millî kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarma’ ülkemizde temel unsur olan Türk kültürünü; Atatürkçü düşünce, Atatürk ilke ve inkılabları doğrultusunda, bilimsel yoldan incelemek, araştırmak ve bir bütünlük içinde yaymak ve yayımlamaktır. Bu münasebetle söz konusu temel ilkeler çerçevesinde, milletin varlık sebebini oluşturan Türk kültürünün araştırılması, incelenmesi, yayılması; millî kimlik ve bilincin güçlenmesi doğrultusunda*” (<http://www.akmb.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=15> [26.10.2007]) bilimsel faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Atatürk Kültür Merkezi, dünyanın sayılı kültür ve medeniyetlerinden birine sahip, medeniyetlerin beşiği bir coğrafyada yaşayan milletimizin ortaya koyduğu kültürel ve doğal mirasın korunması, değerlendirilmesi, tanıtılması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda, bilim ve kültür kurumlarına düşen sorumluluk doğrultusunda, kuruluşundan bu yana yüzlerce yayın yapmış, yurt içi ve yurt dışında çok sayıda konferans ve bilimsel toplantı düzenlemiştir. Bu esaslar dâhilinde Atatürk Kültür Merkezinin yayımlamış olduğu süreli yayınlardan² birisi de Erdem'dir. “*Ahlakın övdüğü iyilikçilik, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet; insanın ruhsal olgunluğu*” (TDK 2005: 642) anlamlarına gelen Erdem kelimesinin, derginin ilk sayısında yer alan “*Yayına Başlarken*” başlıklı yazıda en

1 Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, vyelok@gazi.edu.tr.

2 AKM'nin yayımladığı diğer süreli yayınlar ise Bilge ve Arış dergileridir. 1997'de yayımlanmaya başlayan Bilge dergisi yayın tanıtım, tahlil ve tenkit yazılarına yer vermektedir. Yine 1997'de yayımlanmaya başlayan Arış (**Üç Aylık Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi**) ise dört sayı yayımlandıktan sonra yayınına ara vermiştir.

geniş anlamıyla benimsendiği ve bu kelimenin anlamını oluşturan hususların dergi tarafından temsil edileceği ifade edilmektedir. (Sayılı 1984: 3)

Prof. Dr. Aydın Sayılı'nın idaresinde çıkarılan Erdem dergisinin ilk sayısının kapağında belirtilen tarih her ne kadar Ocak 1985 şeklinde yer alıyor olsa da bu sayının başında yer alan "Yayına Başlarken" yazısının üst tarafında bu tarih "Aralık 1984"tür. Yayına başladığı tarihten günümüze kadar olan yirmi beş yıllık süre zarfında düzenli olarak yayımlanabilmiş olan Erdem dergisi, 53 sayısı ile bir külliyyat oluşturmaktadır.

Bej rengindeki zemin üzerinde kapağın alt kısmını bir hat şeklinde kaplayan ve sağ tarafının yarısını geçecek şekilde bir kanaviçe oluşturan çiçek demeti "törenin övdüğü iyilik ve alçak gönüllülüğe" (Püsküllüoğlu 1971:151) uzatılmış gibidir. 16,5x24x1 ebatında yayımlanan derginin dış ve iç kapağında sade bir yazı stiliyle, dergiyi çıkaran kurumun adı, onun altında da daha büyük puntuyla sayfaya ortalanarak yazılmış olan "ERDEM" kelimesi, bunun da altında yine ortalanmış bir şekilde ve dergi ismine nazaran daha küçük puntuyla "Atatürk Kültür Merkezi Dergisi" ifadesi yer alıyor. Derginin kapağı 45. sayısına kadar bu şeklini muhafaza ederken, bu sayıdan itibaren yeni bir düzenlemeyle çıkmıştır. Yine kapakta alt alta gelecek şekilde sırasıyla derginin cilt ve sayı numarası ile ait olduğu ay ve yıla yer verilmiştir. Dört ayda bir olmak üzere yılda üç defa yayımlanan derginin sayıları müstakil olarak numaralandırılmak yerine her cilt birbirini bütünüleyici şekilde numaralandırılmıştır. *İçindekiler* kısmı hem Türkçe hem İngilizce olarak dergide yer almaktadır. Eylül 1989'a kadar yayımlanan sayılarda "İçindekiler" in İngilizcesi arka kapakta "Table of Contents" başlığı altında verilirken, 15. sayıdan itibaren bu kısım Türkçe içindekilerden hemen sonra derginin baş tarafında yer almaktadır. Derginin "İçindekiler" kısmının düzenlenmesinde "*Makaleler, Yayın Tanıtımları, Haberler*" başlıkları esas alınmış, bazı sayılarda ise bu kısma "*Gözlemler, Yankılar*" başlığı eklenmiştir.

Erdem dergisinin ilk sayısında yer alan sunuş yazısında Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür" anlayışına uygun olarak kültürü en geniş anlamıyla temsil etmeyi amaçlayan (Sayılı 1984: 3) bir dergi olduğu, Atatürk'ün millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak idealini esas almak kaydıyla geçmişe ve geleceğe yönelik olmak üzere Türk kültürü konusunda yapılan bilimsel araştırmalara yer verileceği, Erdem dergisinin ilk ağızda ulusumuzun aydın kesimine hitap edeceği, bu esaslar dâhilinde derginin yazarlarının da "ister istemez" AKM'nin üyelerinden (Sayılı 1984: 2) oluşacağı, bunun yanı sıra dergide çeşitli kültür alanlarının ve dallarının seçkin temsilcilerinin değerli yazılarının da Erdem'i zenginleştireceği ifade edilmiştir. Bu ilkelere bağlı olarak da Erdem dergisi, Atatürk Kültür Merkezinin kuruluş kanununa uygun olarak "Türk kültürünü, millî kültürümüzü temsil etmek", "Atatürk'e layık bir dergi olmak", "millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak" ideali"ne (Sayılı 1984: 2) hizmet amacındadır.

Erdem dergisinin ilke ve yöntem açısından takip edeceği esas; 'tamamıyla bilimsel bir çerçevede çalışmak', 'bilimsel araştırma faaliyetlerini temsil eden bir dergi olmak', 'geçmişe ve geleceğe yönelik olmak', 'mütevazı olmak', 'daima gerçekçilik çizgisinde kalmaya özen göstermek', 'ulusumuzun aydın kesimine hitap etmek', 'daima sarıh ve açık ifadeler kullanmak'tır (Sayılı 1984: 2). Derginin düzenindeki esas olan "*Makaleler, Yayın Tanıtımları, Haberler, Gözlemler, Yankılar*" başlıkları altında yer alan yazıların muhtevası ise şöyledir:

Makaleler

"Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür." esasından hareketle Erdem dergisinde yer alan yazılarda da kültürü maddi ve moral unsurlarıyla bir bütün kabul

eden ve okuyucuyu da bu bütüne doğru götürmeyi amaç edinen bir çizgi görülmektedir. Dergide yayımlanan yazıların -konu itibarıyla birbirinden kesin çizgilerle ayrılmasa da- 95'inin sanatın ne olduğu ve güzel sanatlar, 86'sının edebiyat, 83'ünün sosyoloji, 54'ünün tarih, 46'sının Atatürk'ün bilime ve yeniliğe bakışı, 42'sinin dil, 37'sinin folklor, 29'unun din ve inanç sistemleri, 21'inin tıp, 17'sinin bilim tarihi, 14'ünün eğitim, 11'nin doğrudan doğruya kültür kavramı ve bunun unsurları, 9'unun matematik, 9'unun müzik, 8'inin arkeoloji, 7'sinin felsefe, 5'inin coğrafya, 3'ünün kütüphane ve kütüphanecilik, 6'sının askerlikle ilgili temel esaslar ve askerliğin tarihî dayanakları, 4'ünün astronomi, 3'ünün hukuk, 1'inin spor konularında olması bunu doğrular niteliktedir.

Bir toplumun kendine has inanış, duyuş, yaşayış, üretim tarzı olan kültür, o toplumu oluşturan insanların yüzlerce yıl bir arada yaşamak suretiyle ürettiği unsurların bir bütünüdür. Dil, edebiyat, din, ahlak, tarih, gelenek, görenek, hukuk, sanat (müzik, resim, heykel, mimari, tiyatro, sinema), şehircilik, spor, eğlence, eğitim, yemek, giyim, vatan, folklor (batıl inançlar, halk oyunları, halk hekimliği, halk hava tahmin raporları vd.), ekonomi gibi unsurlar, yüzyıllar süren bir süreç içerisinde işlenerek bir anlam ifade eder hâle gelmiştir. İşlenerek meydana getirilmiş olan bu yapı, bir toplumu diğerlerinden ayırır; çünkü toplumlar, yüzyıllar içinde farklı coğrafyalarda farklı olaylar yaşamış, bunlara farklı tepkiler vermiş, karşılaştığı sorunları aşmak üzere farklı bir zihin oluşturmuş ve âletler üretmiş; bunların bütünü de kültürel doku dediğimiz bütünlüğü kurmuştur. Bu kültürel dokuyu oluşturan unsurlar hakkında yazılmış olan bilimsel yazılar Erdem dergisinin yazılarını meydana getirmektedir.

Erdem dergisinde Türkiye'nin çağdaş bir devlet hâline gelmesini önleyen engelleri tam bir cesaretle yıkıp atabilen, akıl ve bilim çağına geçmenin tek kurtuluş yolu olduğunu tam bir berraklıkla görüp bu gerçeği tam bir açıklıkla gözler önüne seren lider Mustafa Kemal Atatürk hakkında 46 makale yer almaktadır. Atatürk "millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarmak" idealinden söz etmiş olduğuna göre, o "Millî kültürümüzü dinamik, devingen bir kültür olarak düşünmüş, onun en ileri uygarlık kurma faaliyetlerinin daima ön safında yer alacak biçimde geliştirilmesini öngörmüş, kendisinden sonraki kuşaklara bunu bir gaye olarak göstermiştir." (Sayılı 1984: 2) İnsan hayatındaki en gerçek yol göstericinin bilim olduğunu düşünen ve Türk insanına bilimi rehber edinmesini tavsiye eden Atatürk, bilim ile fennin dışında mürşit aramanın, bunların dışında kalan unsurları kılavuz edinmenin bir cehalet işareti olduğunu değişik zamanlarda vurgulamıştır. Erdem dergisinde Atatürk'ün bilime verdiği değeri anlatan yazıların yanı sıra, Türkiye'nin çağdaş bir ülke hâline gelmesinde onun fikirlerini rehber edinmeyi ve bunlarla gerçekleştirilmek istenen büyük değişiklikleri vurgulayan yazılar yer almaktadır. Derginin 31, 32 ve 33. sayılarının tahsis edildiği "Cumhuriyet Özel Sayıları"nın yanı sıra diğer sayılarda da yer alan Abdülkadir Yuvalı, Ali Ata Yiğit, Ahmet Ayhan, Âkif Tural, Altan Çetin, E. Semih Yalçın, Erdal Saygın, Esin Kâhya, Günay Çağlar, İbrahim İslam, İsmail Özçelik, Mahmut Tezcan, Mehmet Alpargu, Mehmet Başaran, Mehmet Haberal, Mustafa Eski, Nihat Bayşu, Semra Şen, Süleyman Kazmaz, Süreyya Hiç, Temuçin F. Ertan, Vildan Çetintaş, Yavuz Şen, Zeynep Korkmaz vb. araştırmacı ve bilim adamlarının kaleminden "temeli kültür olan bir devletin" kurucusunun ilke ve inkılâpları ile muasır medeniyet seviyesine ulaşmanın yollarını analiz eden yazılar yayımlanmıştır. Bu yazılardan bazılarının başlıkları şöyledir: "Atatürk Cumhuriyet ve Tarih Şuuru", "Atatürk Devrinde Değişme ve Dönüşmeye Toplumu Hazırlayan Bir Uygulama", "Atatürk Düşüncesinde Millî Hukuk", "Atatürk ve Bilim Anlayışına Bir Bakış", "Atatürk ve Tarih Reformu", "Atatürk ve Yazı İnkılâbı Üzerine", "Atatürk, Cumhuriyet ve Dünya Barışı", "Atatürk, Cumhuriyet ve Hukuk Sistemi", "Atatürk, Cumhuriyet ve Kadın Hakları", "Atatürk, Cumhuriyet ve Kiyafet

Devrimi”, “*Atatürk, Cumhuriyet ve Tarih Şuuru*”, “*Atatürk, Cumhuriyet ve Tiyatro*”, “*Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Müziği*”, “*Atatürk, Cumhuriyet ve Türk Ordusu*”, “*Atatürk, Cumhuriyet, Bilim ve Teknoloji*”, “*Atatürk, Cumhuriyet, Bilim ve Teknoloji*”, “*Atatürk, Cumhuriyet, Eğitimde Ulusallık ve Bütünlük*”, “*Atatürk, İslamiyet ve Millî Kimlik*”, “*Atatürk, Millet ve Milletleşme*”, “*Atatürk’ü Kavrayabilmek*”, “*Eğitim ve Kültür Açısından Atatürk’ün Getirdiği Modelin Fikri Temelleri ve Hedefleri*”, “*Kültür Kurumlarımızın Oluşmasında Atatürk’ün Rolü*”, “*Türk Ordusu, Atatürk ve Cumhuriyet*”, “*Türklerde Liderlik Geleneği ve Atatürk*”

Dergide yer alan makalelerin önemli bir bölümü, sanat ve sanat tarihini konu alan yazılardan oluşmaktadır. Sanat tarihi, görsel sanatların tarihî evrimini incelemeyi, bunun yanı sıra sanattaki değişimleri de bir sistem çerçevesinde ele alarak sınıflandırmayı, yaratıcılık yoluyla meydana gelen şekillendirmeleri anlamayı ve yorumlamayı amaç edinmiştir. Bu münasebetle Erdem dergisindeki sanat konulu yazılarda belli bir sanat eserini ortaya koyan unsurlar tespit edilmeye, sanat ürünlerinin orijinalliğiyle ilgili özellikler açığa çıkarılmaya, söz konusu sanat ürünlerinin ait olduğu kültürün gelişim çizgisindeki yeri ve önemine ait hususlar belirlenmeye çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra “sanat” başlığı altında değerlendirilebilecek yazılarda sanat eserlerinin daha sonraki dönemlere olan tesirlerini değerlendirmek gayesinin de hâkim olduğu görülmektedir. Dergide yer alan yazılarda belirli bir sanat eserinin önceki sahipleri ve ilk çıktığı yerleri (kökeni) belgelenmeye çalışılırken sanat geleneklerinin üslup ve biçim bakımından gelişimlerinin büyük ölçekte ve geniş bir tarihî perspektif içinde kavranmasına yardımcı olmak amaçlanmıştır. Erdem dergisinde Aydın Sayılı, Barbara K. Walker, Baybars Gülensoy, Bediullah Debiri Nejad, Beşir Ayvazoğlu, Beyhan Karamağaralı, Dimitri Yeremeyen, E. Carretto, Ersel Çağlıtütüncügil, Esin Kahya, Eve R. Meyer, Fahrettin Kayıpmaz, Emel Esin, Mehmet Önder, Naciye Kayıpmaz, Neval Konuk, Oktay Aslanapa, Örcün Barışta, Sadi Bayram, Yang Chao Chun, Selçuk Mülayim, Suzan Bayraktaroğlu, Tanju Cantay, Warren S. Walker gibi uzmanların kaleminden “*Anadolu Köy El Halılarının Gelenekli Tasarım Alışkanlıkları ve Aykırı Bir Üslup*”, “*Anadolu’da Türk Seramik Sanatı*”, “*Atatürk ve Millî Kültürümüzün Temel Unsurlarından Bilim ile Entelektüel Kültür ve Teknoloji*”, “*Atatürk’ten Bu Yana Avusturyalı Sanat Tarihçilerinin Türkiye’deki Faaliyetleri*”, “*Atatürk’ün Kültür ve Sanat Faaliyetleri*”, “*Çağdaş Sanat Yaratıcılığında Eleştirinin Yeri*”, “*Günümüz Türkiye’sinde Güzel Sanatlara Genel Bir Bakış*”, “*İstanbul’un Kırık Gemi Direkli Denizci Mezarları*”, “*Tuna Köprüleri*”, “*Türk Halı Sanatı*”, “*Türk Minyatür Sanatının Gelişmesi*”, “*Türkiye’de Sanat Tarihi ve Estetikle İlgili İlk Çalışmalar*”, “*Türklerin Dokuma Sanatında Boyacılık*” vb. başlıklar altında Türk sanatı ve bunun diğer milletlerin sanatlarına olan tesirlerini değerlendiren yazılar yer almaktadır. Ayrıca derginin 28, 29, 30. sayıları geleneksel Türk el sanatlarından “Halı”ya tahsis edilmiştir.

Dil, tarih ve edebiyat eksenindeki makalelerde ise kültürün oluşum süreci, bunun ortaya konuş şekilleri ve sonraki nesillere ne şekilde aktarıldığı belirtilmiştir. Bu münasebetle Aydın Sayılı, İdris Karakuş, Emine Gürsoy-Naskali, Ayşe Aktaş, Sadettin Gömeç, M. Halistin Kukul, M. Sprengling, János Harmatta, M. Mori, Erkan Türkmen, Talat Tekin gibi bilim adamlarının “*Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*”, “*Türkçe Ad Bilim (Onomastik)’de Hayvan Adları*”, “*Türkçe ve Türkçenin Heceleri*”, “*Atatürk ve Harf Devrimi*”, “*Kök Türkçe Yazılı Belgelerde Yer Alan Unvanlar*”, “*Beşikdüzü Halk Ağzı*”, “*Tonyukuk Kitabesi: Eski Bir Türk Şaheseri*”, “*Avarların Dili Sorununa Dair*”, “*Doğu Avrupa’da Türk Oyma Yazılı Kitabeler*”, “*Yenisey Yazıtlarındaki ‘Sekiz Adaklıg Barım’ Üzerine*”, “*Arapça’nın Libya Lehçesindeki Türkçe Kelimeler*”, “*Türk Dili Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi*” başlıklı vb. makalelerinde Türk dilinin gelişimi ve kullanıldığı bölgelere ait örneklerle

birlikte, Türkçenin tarihi sürecinde ortaya konulan eserler ve Türk lehçeleriyle ilgili konular ele alınmıştır.

Kültürel unsurlar, toplumsal kurumlar aracılığıyla birer değer olarak toplumu oluşturan fertlere aktarılır. Kültürel değerlerin varlık bulma aracı olan dil, bir toplumun hafızası olmanın yanı sıra, zaman ve mekân sınırlarını aşmak suretiyle geçmiş bugüne taşınması ve temsil etme gücü sebebiyle de kültür aktarıcısıdır. Bir toplumda yaşayan sanatkarın ürettiği edebî eserin o topluma ait kültürel değerleri yansıtması son derece doğaldır. O, eserinde yaşadığı toplumun bazı sorunlarını, olayları işler; bunların kendisi üzerinde bıraktığı izlenimleri aktarır. Masal ve destan gibi edebî yazılarda, bir toplumun geleceğe ait ortak beklentilerini, ümitlerini; yaşadığı felaketleri bulurken; hikâye ve romanlarda olayların geçtiği yerlerdeki yapıları, kahramanların hayata bakışlarını belirleyen inanç ve tercihleri, onların yeme içme, giyinme, eğlenme özelliklerini görürüz. Bütün bunlar, kültürün edebî esere doğrudan yansıdığını, hatta onları bazen biçim ve içerik yönlerinden belirlediğini işaret eder. Dil bunu gerçekleştirirken “en millî sanat” olan edebiyattan yararlanır. Erdem dergisinde “malzemesi dil olan veya dille yapılan sanat” olarak tanımlanan edebiyatın ne olduğunun yanı sıra, edebiyatın içerisinde yer alan çeşitli alanları konu alan yazılar yer almaktadır. Dergide Süleyman Kazmaz, İnci Enginün, Ahmet Edip Uysal, Bedrettin Demirel, Özgün Baykal, Mine Mengi, Meliha Ambarcıoğlu, Nevin Önberic, Amil Çelebioğlu, Müjgan Cunbur, İsmail Parlatur, Mürsel Öztürk, Tulga Ocak, Zeliha Güneş, Şerif Aktaş, Metin Kayahan Özgül, Ensar Aslan, Mikâil Bayram, Ettore Rossi, Ahmet Arı, Mübahat Türker-Küyel, Kaya Türkay, A. Azmi Bilgin, Muhsin Macit gibi bilim adamlarının kaleme aldığı “*Atatürk, Cumhuriyetimiz ve Edebiyat Terbiyesi*”, “*Edebiyat*”, “*Etik ve Edebi Metin İlişkisi Üzerine*”, “*Güzel Türkçemiz ve Millî Şairlerimiz*”, “*Millî Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri Karaosmanoğlu*”, “*Necati'nin Şiirinde Atasözlerinin Kullanımı*”, “*Mevlana'nın Mesnevi'sinde Hayvan Hikâyeleri*”, “*Kıyasî'nin Mihr u Mah Mesnevisi*”, “*Ninnilerimiz*”, “*Bektaşî Şiiri*”, “*Sultan Veled'in Rebabnamesi*”, “*Yusuf Kâmil Paşa'nın Tercüme-i Telemak'ı*”, “*Doğu Anadolu ve Azerî Sahasında Halk Hikâyesi Anlatma Geleneği*”, “*Dede Korkut Kitabı Üzerine Araştırma*”, “*Derin Tefekkürün Sembolik Anlatımı*”, “*Ali Şir Nevayî'nin Tuğuğları*”, “*Tasavvufî Düşünce ve İlk Mutasavvıf Türk Şairlerinde Müsamaha ve Birlik Fikri*”, “*Molla Camî'nin Osmanlı Edebiyatına Tesiri*”, “*Türk Halk Edebiyatında Rüya ve Aşk Badesi Motifi*”, “*Peyami Safa'nın Romanlarında Aydınlar*”, “*Anadolu'da Te'lif Edilen İlk Türkçe Eser Meselesi*”, “*Türk Halk Hikâyeciliğinin Son Ustalarından Erzurumlu Behçet Mahir ve İç Dünyası*”, “*Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 'Mahur Beste', 'Huzur' ve 'Sahnenin Dışındakiler' Romanlarında Millî Kültür Meselelerine Bakış*” gibi yazılarda kültürün bir unsuru ve taşıyıcısı olarak edebiyat görülmektedir.

Geçmişte kalan olayların ne zaman ve nasıl gerçekleştiğini, bunların kimler arasında yaşandığını ve ne anlam ifade ettiği araştıran, sorgulayan tarih bilimi nesnel verilere ve olgulara dayanır. Bu alanda yapılan çalışmalar nihayetinde insanlık tarihine yön veren bir üst bakışı oluşturmaya, tarih biliminin dayandığı ilke ve yöntemleri geliştirmeye çalışır. Erdem dergisinde İsmail Özçelik, Günay Çağlar, Salim Çöhce, Nuri Köstüklü, Bahaeddin Yediyıldız, Sevim Tekeli, Rıfat Önsoy, Aygül Süel, Mahmut H. Şakiroğlu, Oktay Aslanapa, T. Halası-Kun, M. Mehdi İlhan, M. Akif Tural, Mustafa Kafalı, Neşet Çağatay, Refik Turan, Enver Konukçu, İlber Ortaylı vb. bilim adamlarının yayımlanmış olan “*Atatürk Cumhuriyet ve Tarih Şuuru*”, “*Atatürk ve Tarih Reformu*”, “*Tarih ve Kültür*”, “*XIX. Yüzyılın Sonlarında ve XX. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti'nde Fikir Hareketleri*”, “*Türklerin Tarihteki Yeri ve Millî Özellikleri*”, “*XIII. Yüzyıl Anadolu Buhranı ve Ayakta Kalan Güçler*”, “*XIII.-XVI. Yüzyıllarda Hindistan'da Türk Kurucular ve Hanedanlar*”, “*Osmanlı Devletinde Lâiklik ve Hukukun Romanizasyonu*”, “*İlk Japonya Haritasını Çizen Türk Kaşgarlı*

Mahmud”, “*Şah İsmail ve Canberdi Gazali İsyanı*”, “*Osmanlı Batılılaşma Hareketleri ve Atatürk İnkılapları*”, “*Saltanat’ın Otopsiyi veya Millî Hâkimiyet Yolunda Çekilen Çileler*”, “*Hitit Kaynaklarında Direktif (Enstrüksiyon) Metinleri*”, “*Venedik Arşivi ve Kitaplıklarından Türk Tarih ve Kültürüne Ait Kayıtlar*”, “*Türk Kültürünün Kaynakları ve Gelişmesi*”, “*Türk-Macar Akrabalığı Üzerine*”, “*Tapu Tahrir Defterlerinin Tarihsel Demografi İçin Önemi Hakkında Bazı Notlar*”, “*Gaznelilerin Hâkimiyeti ve Lahor Krallığı Müessesesi*”, “*Osmanlı Genişlemesi Karşısında (1455-1475) Cenova Kolonileri*”, “*Anadolu’nun Fethi ve Türkleşmesi*”, “*İlk ve Orta Öğretimde Tarih Öğretimi Problemler ve Öneriler*” gibi makalelerinde tarih araştırmalarında kullanılan kaynakların önem sırasına göre belirli bir hiyerarşi içerisinde sınıflandırılması ve yorumlanmasında yol gösterilmeye çalışılmıştır. Dergide bu yapılırken de arşiv belgeleri, yayımlanmış resmî belgeler, ele alınan döneme ait hatıralar, eserler, edebiyat çalışmaları ve ilgili dönemin basın yayın organları (gazeteler, dergiler) “*araştırmacı yazım*” bakışıyla değerlendirilmiş, bu yapılırken tarih biliminin arkeoloji, antropoloji, iktisat, filoloji, nümizmatik, felsefe, epigrafi, kronoloji, sosyoloji, etnografya, paleografya, coğrafya, toponomi, diplomasi gibi bilim dallarıyla olan münasebeti de ortaya konulmuştur.

Erdem dergisinde yer alan yazılardan önemli bir kısmı da sosyoloji ve folklor içinde değerlendirilebilecek konular üzerindedir. Toplum ve insanın etkileşimi üzerinde çalışan bir bilim dalı olan sosyoloji, toplumsal araştırmalar dâhilinde sokakta karşılaşan farklı bireyler arasındaki temaslardan küresel sosyal işleyişlere kadar geniş bir alana yayılmıştır. Bu disiplin insanların neden ve nasıl bir toplum içinde düzenli yaşadıkları kadar, bireyin veya birlik, grup ya da kurum üyelerinin nasıl yaşadığına da odaklanmıştır. Yine toplumla ilgili olmak üzere, insanların binlerce yıldan beri biriktirip getirdiği ve bugün de halk tabakaları arasında yaşayan bilgileri araştıran, inceleyip değerlendirdikten sonra bölgesel kültürlerden ulusal kültürlere ögeler aktarmak suretiyle onları kuvvetlendiren ve dolayısıyla insanlık kültürüne katkıda bulunan folklorla ilgili yazılar da dergide yer almaktadır. Halkın geleneğine bağlı maddi ve manevi kültürünü kendine has metotlarla derleyen, araştıran, sınıflandıran, çözümleyen ve halk kültürü üzerinde değerlendirmeler yapan folklor disiplininde bir toplum içerisinde bilgi hâline gelmiş (atasözü, destan, vecize vb.), yaşanan (doğum, ölüm, düğün gelenekleri gibi), sanat eserine dönüşmüş ürünlerin yapısal, iç yapısal ve fonksiyonel özelliklerini tespit amacı söz konusudur. Bunlara ek olarak bir toplumun tabiat olaylarına yaklaşımına, tabiatla mücadelesi, ona hâkim olma ve ondan yararlanma savaşında kullandığı usullere yönelik araştırmalar da yapılmaktadır. Bir milletin hayatını devam ettirme gayret ve mücadelesinde elde ettiği bilgiler babadan oğula, ustadan çırağa ve kulaktan kulağa olmak üzere nesilden nesile aktararak anonim mahsuller olarak varlıkları devam ettirirler. Bir gelenekler bilimi olan folklor, bir toplulukta nesilden nesile geçen alışkanlıklar, bilgiler, töreler ve davranışlar bütünü ile gelenek kavramı içerisindedir. Erdem dergisinde de bu esaslar doğrultusunda Ayşe Duvarcı, Cihat Özönder, Cihan Yamakoğlu, Dursun Yıldırım, Ercüment Kuran, Fatih Tuğluoğlu, Fatma Koç, Gülin Ögüt-Eker, Hakan Çiloğlu, Hasan Avni Yüksel, Haşim Karpuz, Işın Yalçınkaya, Mahmut Tezcan, Mehmet Önder, Mustafa Kalkan, Muzaffer Tufan, Müjgân Cunbur, Naciye Yıldız, Neval Konuk, Örcün Barışta, Pertev Naili Boratav, Rasim Efendi, Rıfat Araz, Saim Sakaoğlu, Şerife Atlıhan, Şükrü Elçin, Tanju Cantay, Tuncer Baykara, Yaşar Akbıyık, Yıldırım Özbek, Zahide İmer vb. araştırmacıların “*Anadolu’da Eski Eser Kaçakçılığı ve Kültür Soygunu*”, “*Doğu ve Güneydoğu Anadolu Sûfiliği ile Yatır ve Türbelerin Çevresinde Yaşayan Eski Türk İnançları*”, “*Göç Hareketleri ve Yugoslavya Türkleri*”, “*Hive Seyahatnamesi ve Tarihi Adlı Eserden Türklerin Yaşayışına Ait Tesbitler*”, “*Karain Mağarasının Anadolu İskân Tarihindeki Yeri ve Önemi*”, “*Kültürel Antropolojik Açından Çankırı Yârân Sohbetleri*”, “*Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçindeki Normlar*

ve Fonksiyonları", "Macar Kültür Tarihinde Şamanizmin Yeri", "Selçuklu Dönemi Kadın Hayratı", "16. Asırda Filistin ve Ürdünötesi Osmanlı Tapu Tahrir Defterlerine Göre Kırsal Yerleşim Bölgelerinin Ekonomik Yapısı", "Anadolu Türk Evi'nde Yerel Bir Örnek: Rize Evi", "Batı Anadolu'da Yaşayan Yörüklerin Heybe ve Torba Dokumaları", "Bayburt Mânilerinden Hareketle İletişimde Yüklendiği Fonksiyonla Mâni Söyleme Geleneği", "Burdur Çeltikçi Arvalli'dan Damat Giyimi", "Dede Korkut Destanlarında Dua Motifleri", "Halk Kültürü Uygulamalarından Biri Olan Fal Geleneğinin Değerlendirilmesi", "Kafkasya Türklerinde El Sanatları", "Türk Folklor Araştırmaları Problemleri", "Türk Giyim-Kuşamında Kullanılan Süslemeler", "Yazılı Kaynaklarda Türk Ailesi", "Türklerde Şenlikler, Kutlamalar, Toylar ve Eğlenceler", "XXIX. Yüzyılda Türkiye'de Kültür Değişmesi", "Türk Kültüründe İklim" gibi hem sosyoloji hem de folklor disipliniyle ilgili yazıları yer almaktadır. Bunun yanı sıra Erdem dergisinin gerek hoşgörü gerek halk kültürü için hazırladığı özel sayılar da bu konulara verilen önemi işaret etmektedir. Bu çerçevede Erdem dergisinin 22, 23, 24. sayıları "Türklerde Hoşgörü"; 28, 29, 30 sayıları "Halı"; 37, 38, 39. sayıları ise "Türk Halk Kültürü" özel sayısı olarak yayımlanmıştır.

Yayın Tanıtmaları

Bu bölüm Türk kültürünün değişik alanlarında yabancı araştırmacıların yurt dışında yayımlanmış eserlerinden araştırmacıları ve meraklıları haberdar etmek amacıyla hazırlanmıştır. Derginin ilk yirmi sayısının her birinde yurt dışında yayımlanmış onun üzerinde eser tanıtılmıştır. Bu sayılardaki "Tanıtma Makalesi" alt başlığında tanıtımı yapılan eserlerden bir tanesi eleştirel bir bakış açısıyla ve teferruatlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Tanıtımı yapılan diğer eserlerin ise muhtevası hakkında kısaca malumat verilmiştir. Yirmi birinci sayıdan itibaren bu başlık altında daha ziyade Türk kültürüyle ilgili olarak yurt içinde yayımlanmış eserler hakkında kısaca malumat verildiği görülmektedir.

Konferanslar

AKM'nin kuruluş amaçları arasında Türk kültürünü meydana getiren unsurlar hakkında akademik çalışmalar yapmanın yanı sıra bu çalışmalarla elde edilen sonuçların uygulamaya intikalini sağlamak ve bunları millete mâl etmek yer almaktadır. Bu münasebetle AKM her yılın kasım ayında başlayan ve müteakip yılın mayıs ayı sonuna kadar devam eden (İlhan 1985: 9) konferanslar düzenlemiştir. Atatürk Kültür Merkezince Ankara'da ve Ankara dışında verilen bu konferansların verileceği tarih, konferansa esas olan konu başlığı ve konferansları veren bilim adamlarının ad ve soyadları liste hâlinde "Merkezimizden Haberler" başlığı altında yayımlanmıştır. Bu konferanslardan bazılarının muhtevası hakkında açıklayıcı bilgiler verilirken bazı konferansların da metinleri dergide yayımlanmıştır. Yayımlanan konferans metinlerinin seçiminde Türk kültürüyle ilgili konuları yayma, bunları geniş aydın ve halk kitlelerine mâl etme amacı gözetilmiş ve yayımlanan bu metinlerin bilimsel muhtevalarıyla yapılacak çalışmalara dayanak teşkil etmesine özen gösterilmiştir.

Haberler, Yankılar/ Gözlemler

AKM'nin yayın faaliyetleri hakkında kısa bilgilerin yer aldığı bu kısımda, AKM üyelerinin katıldıkları kongre ve sempozyumlar hakkında genel bilgiler verilerek bunlar hakkında değerlendirmelerde bulunulmuştur. Yine bu başlık altında AKM Kütüphanesine alım yahut bağış yoluyla kazandırılan kitaplar, süreli yayınlar, mikrofilmler ile buraya armağan edilen koleksiyonlar³ hakkında bilgi verilmiştir.

Sonuç

3 Nazlı ve Cemal Köprülü Koleksiyonu ile Prof. Dr. Tahir Çağatay Koleksiyonu

Aralık 1984'te yayımlanmaya başlayan ve 53. sayısına ulaşan Erdem dergisinde yayımlanan yazılar sanat, edebiyat, sosyoloji, tarih, dil, folklor, din ve inanç sistemleri, tıp, arkeoloji, felsefe, coğrafya, matematik, müzik, bilim tarihi, eğitim, kütüphane ve kütüphanecilik, askerlikle ilgili temel esaslar ve tarihî dayanaklar, doğrudan doğruya kültür ve bunun felsefesi, astronomi, hukuk, spor ve Atatürk'ün bilime ve yeniliğe bakışı konuları hakkındadır. Erdem dergisinde bu konular dâhilinde yayımlanan makalelerde kültürün oluşum süreci, kültürün ortaya konuluş şekilleri üzerinde durulmuş ve "Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür." esasından hareketle kültürü maddi ve moral unsurlarıyla bir bütün olarak gören ve okuyucuyu da bu bütüne doğru götürmeyi amaç edinen bir çizgi takip edilmiştir.

KAYNAKLAR

Ali Püsküllüoğlu, *Öz Türkçe Sözlük*, 2. baskı, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 151.

Aydın Sayılı, "Yayına Başlarken", *Erdem*, C. 1, S. 1, s. 3, Ankara 1984.

Erdem, Cilt: 1, Sayı: 1, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1985.

Erdem, Cilt: 1, Sayı: 2, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 1985.

Erdem, Cilt: 1, Sayı: 3, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Eylül 1985.

Erdem, Cilt: 2, Sayı: 4, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1986.

Erdem, Cilt: 2, Sayı: 5, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 1986.

Erdem, Cilt: 2, Sayı: 6, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Eylül 1986.

Erdem, Cilt: 3, Sayı: 7, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1987.

Erdem, Cilt: 3, Sayı: 8, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 1987.

Erdem, Cilt: 3, Sayı: 9, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Eylül 1987.

Erdem, Cilt: 4, Sayı: 10, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1988

Erdem, Cilt: 4, Sayı: 11, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 1988.

Erdem, Cilt: 4, Sayı: 12 Atatürk Özel Sayısı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 5, Sayı: 13, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1989.

Erdem, Cilt: 5, Sayı: 14, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 1989.

Erdem, Cilt: 5, Sayı: 15, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Eylül 1989.

Erdem, Cilt: 6, Sayı: 16, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1990.

Erdem, Cilt: 6, Sayı: 17, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 1990.

Erdem, Cilt: 6, Sayı: 18, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Eylül 1990.

Erdem, Cilt: 7, Sayı: 19, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1991.

Erdem, Cilt: 7, Sayı: 20, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 1991.

Erdem, Cilt: 7, Sayı: 21 Hoca Ahmet Yesevi Özel Sayısı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 8, Sayı: 22 Türklerde Hoşgörü Özel Sayısı-I, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 8, Sayı: 23 Türklerde Hoşgörü Özel Sayısı-II, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 8, Sayı: 24 Türklerde Hoşgörü Özel Sayısı-III, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 9, Sayı: 25 Aydın Sayılı Özel Sayısı-I, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 9, Sayı: 26 Aydın Sayılı Özel Sayısı-II, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 9, Sayı: 27 Aydın Sayılı Özel Sayısı-III, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 10, Sayı: 28 Halı Özel Sayısı-I, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 10, Sayı: 29 Halı Özel Sayısı-II, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 10, Sayı: 30 Halı Özel Sayısı-III, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 11, Sayı: 31 Cumhuriyet Özel Sayısı-I, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 11, Sayı: 32 Cumhuriyet Özel Sayısı-II, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 11, Sayı: 33 Cumhuriyet Özel Sayısı III, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 12, Sayı: 34, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 1999.

Erdem, Cilt: 12, Sayı: 35, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 2000.

Erdem, Cilt: 12, Sayı: 36, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 2000.

Erdem, Cilt: 13, Sayı: 37 Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-I, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 13 Sayı: 38 Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-II, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 13 Sayı: 39 Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-III, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 14, Sayı: 40, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 2002.

Erdem, Cilt: 14, Sayı: 41, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Eylül 2004.

Erdem, Cilt: 14, Sayı: 42, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ocak 2005.

Erdem, Cilt: 15, Sayı: 43, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Mayıs 2005.

Erdem, Cilt: 15, Sayı: 44 Etik Özel Sayısı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Cilt: 16, Sayı 45-47, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

Erdem, Cilt: 16, Sayı: 48, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, Ekim 2007.

Erdem, Cilt: 17, Sayı: 49, Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Sayı: 50 Doğumunun 80. Yılında Mevlânâ Özel Sayısı, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Erdem, Sayı: 51, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2008.

Erdem, Sayı: 52, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2008.

Erdem, Sayı: 53, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2009.

<http://www.akmb.gov.tr/index.php?Page=Sayfa&No=15> (26.10.2007)

Suat İlhan, "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı Sayın Suat İlhan'ın Atatürk Kültür Merkezi'nin 1984/85 Konferanslarının İlkini Açış Konuşması", *Erdem*, C. 1, S. 1, (Ocak 1985), s. 9, Ankara.

Türkçe Sözlük, 10. baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005, s. 642.